

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОКОЛЕНКО ЛЮДМИЛА ФЕДОРІВНА

УДК 330.15:332.142.6:336.02(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.06 – економіка природокористування та охорони
навколишнього середовища

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Михайлова Любов Іванівна,
Сумський національний аграрний університет,
завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності та євроінтеграції.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Зіновчук Наталія Василівна,
Житомирський національний агроекологічний університет,
завідувач кафедри екологічної безпеки та економіки
природокористування;

кандидат економічних наук, доцент
Шкарупа Олена Василівна,
Сумський державний університет,
докторант кафедри економіки та бізнес-адміністрування.

Захист відбудеться «01» грудня 2015 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, корпус М, ауд. 412.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету (40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2).

Автореферат розісланий «30» жовтня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є. І. Нагорний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах трансформаційних економічних та суспільно-політичних змін, характерних для України, актуалізуються питання щодо забезпечення стабільної та надійної національної безпеки країни, в тому числі в розрізі її складових. Реалізація умов сталого розвитку та фінансові аспекти його забезпечення зумовлюють зростання ролі екологічної та фінансової складової національної безпеки, а також дослідження їх взаємозв'язку в системі регіонального природокористування.

Актуальність дисертаційної роботи визначається потребою у збалансуванні та подальшому управлінні фінансовою та екологічною складовими національної політики, що є однією з визначальних умов стабільного соціально-економічного розвитку регіону та країни в цілому.

Фундаментальні теоретико-методологічні та методичні основи дослідження регіонального природокористування та сталого розвитку знайшли відображення у працях таких вчених, як: О. Ф. Балацький, М. І. Будико, О. О. Веклич, Т. П. Галушкіна, Л. М. Грановська, Л. В. Жарова, С. М. Ілляшенко Л. Г. Мельник, Є. В. Мішенін, Л. І. Михайлова, П. В. Тархов, О. М. Теліженко, С. К. Харічков, О. В. Шкарупа та ін.

Теоретичні й практичні аспекти безпеки та її елементів широко висвітлені в працях багатьох науковців: М. М. Веденіна, О. К. Голіченкова, Н. В. Зіновчук, А. Б. Качинського, Д. О. Кривошеїна, В. А. Ліпканя, Г. А. Пастернак-Таранущенко, Н. М. Роевої, С. М. Романко, Г. П. Серова, М. М. Бринчука, Є. В. Хлобистова, Ж. В. Поплавської, М. Ф. Реймерса, О. М. Хіміча, Ю. Л. Хотунцева. Проте подальшого дослідження потребують питання формування організаційно-економічних і методичних засад управління екологічною безпекою регіонів у системі регіонального природокористування на основі врахування взаємозв'язку та взаємовпливу фінансових та екологічних аспектів безпеки.

Теоретичне та практичне значення питань управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування, що відповідає сучасним завданням екологоорієнтованого розвитку, зумовило вибір теми, мети, завдань дисертаційного дослідження, визначило його зміст та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у контексті Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр. (Постанова Президії НАН України № 179 від 20.12.2013), а саме: економіка природокористування й охорони навколишнього середовища; фінанси, грошовий обіг і кредит, та відповідно до пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень: проблеми раціонального природокористування, регіональний розвиток; Основних напрямів державної політики України у сфері охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (Постанова ВРУ від 05.03.1998 № 188/98-ВР); Основних засад державної екологічної політики України на період до 2020 року (Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-IV); Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (Розпорядження КМУ від

15 серпня 2012 р. № 569-р). Наукові результати дисертаційної роботи ввійшли до науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету: «Розвиток національного менеджменту за умов ринкових трансформацій та глобалізації економіки» (номер державної реєстрації 0108U000341, 2008 – 2012 рр.), де автором обґрунтовано підходи до формування ефективного механізму управління екологічною безпекою в умовах глобалізації економіки; та «Розвиток менеджменту організацій в умовах світогосподарської інтеграції та глобалізаційних викликів» (номер державної реєстрації 0114U002209, 2014 – 2018 рр.), де автором обґрунтовано підходи до врахування рівня фінансово-екологічної безпеки на національному та регіональному рівнях під час розроблення державних та регіональних стратегій розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розроблення науково-методичних положень щодо вдосконалення організаційно-економічних засад управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування.

Відповідно до мети у роботі поставлені такі завдання:

- визначити та обґрунтувати роль екологічної безпеки в системі регіонального природокористування;
- систематизувати підходи до визначення поняття «фінансово-екологічна безпека регіону»;
- дослідити організаційно-економічні основи забезпечення екологічної безпеки регіону;
- визначити фактори, загрози та індикатори, що формують фінансово-екологічну безпеку регіонів;
- розробити науково-методичні підходи до оцінювання фінансово-екологічної безпеки та фінансової спроможності регіону;
- удосконалити теоретико-методичні засади до управління фінансово-екологічною безпекою регіонів України;
- розробити практичні рекомендації до впровадження механізмів та інструментів управління фінансово-екологічною безпекою регіонів за умов економічної нестабільності.

Об'єктом дослідження є процес управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають між суб'єктами системи регіонального природокористування в процесі управління екологічною безпекою регіону.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, системний підхід, історичний підхід, фундаментальні положення економічної теорії, сучасні концепції з економіки природокористування та охорони навколишнього природного середовища, основи теорії стратегічного управління.

Для вирішення поставлених завдань дослідження були використані такі методи наукових досліджень: метод наукової абстракції та логічного узагальнення – при систематизації теоретичних засад щодо визначення сутності понять «природокористування», «екологічна безпека», «фінансова безпека»; системно-

структурний та логічний аналіз – під час дослідження впливу факторів та загроз на рівень фінансово-екологічної безпеки регіону; статистичний, графічний та порівняльний методи – під час дослідження стану фінансового та екологічного розвитку регіону; економіко-математичного моделювання – під час оцінювання та прогнозування регіонального розвитку за індикаторами фінансово-екологічної безпеки регіону.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти; офіційні статистичні дані; аналітичні матеріали міністерств і відомств, інших органів державного й регіонального управління; монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів; інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях; електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до оцінювання рівня фінансово-екологічної безпеки регіону, що базується на розрахунку інтегрального показника, який визначається шляхом діагностики фінансових та екологічних індикаторів безпеки за критерієм наявності взаємозв'язку між ними та з урахуванням ступеня їх мінливості під впливом ризиків природного та антропогенного характеру;

удосконалено:

- визначення сутності поняття «фінансово-екологічна безпека регіону», що на відміну від існуючих дефініцій передбачає розгляд даного поняття як комплексної характеристики стану регіону, визначеної шляхом формалізації ролі та місця екологічної безпеки в системі регіонального природокористування, та відображає спроможність суб'єктів системи регіонального природокористування забезпечити захищеність регіону від потенційних загроз та сформуванню достатній обсяг фінансових ресурсів для підтримання екологічно сталого розвитку регіону;

- науково-методичні засади управління фінансово-екологічною безпекою регіону, що на відміну від існуючих базуються на побудові матриці відбору стратегій регіонального розвитку на основі збалансування рівнів фінансово-екологічної безпеки та фінансової спроможності регіону й передбачають формування організаційно-економічного механізму управління екологічною безпекою за кластерним підходом;

- методичний інструментарій кількісного оцінювання ступеня збалансованості обсягів фінансового забезпечення суб'єктів системи регіонального природокористування із потребами регіону на реалізацію заходів екологоорієнтованої діяльності, що на відміну від інших підходів пропонується визначати на основі розрахунку коефіцієнтів збалансування рівнів фінансово-екологічної безпеки регіону та фінансової спроможності регіону у часі та обсязі в процесі стратегічного управління екологічною безпекою регіону;

дістали подальшого розвитку:

- система принципів забезпечення фінансово-екологічної безпеки регіону, яка поряд з існуючими – системності, обґрунтованості, гнучкості та своєчасності, – включає принцип збалансування фінансово-екологічних індикаторів, що полягає в

узгодженні обсягів фінансових ресурсів, згенерованих та необхідних на реалізацію екологоорієнтованих заходів у контексті забезпечення регіонального розвитку; та принцип стратегічної координації, що передбачає координування дій суб'єктів системи регіонального природокористування, їх взаємодію та узгодження управлінських рішень щодо забезпечення та управління фінансово-екологічною безпекою регіону;

- класифікація стратегій управління екологічною безпекою регіону на основі співвідношення рівнів фінансово-екологічної безпеки регіону та фінансової спроможності регіону, що на відміну від існуючих додатково включає стратегію збереження, підтримуючу стратегію, адаптаційну стратегію, стратегію приросту фінансових можливостей та стратегію приросту безпеки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні та методичні положення, висновки й рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, реалізація яких сприятиме формуванню та реалізації виваженої, ефективної екологічної політики регіонів та підвищенню їх еколого-економічної безпеки. Зокрема, пропозиції щодо формування системи економічного обґрунтування визначення рівня фінансово-екологічної безпеки регіону були розглянуті й рекомендовані до практичного використання Департаментом екології, паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації під час розроблення Стратегії економічного і соціального розвитку Сумської області на період до 2015 року «Нова Сумщина – 2015» (розділ 1. «Загальна характеристика потенціалу Сумської області», що передбачає оцінювання економічного потенціалу Сумської області та визначення рейтингового місця області в національному вимірі; розділ 10 «Механізми та організаційне забезпечення реалізації стратегії», що передбачає розроблення й реалізацію Програми створення єдиного управлінського простору в Сумській області, підвищення ефективності управління регіоном та координації дій різних гілок влади) (довідка № 01-20/800 від 17.04.2015 р.); запропонований підхід до оцінки ступеня синхронізації процесів фінансового забезпечення підприємства з рівнем його екологічної безпеки був використаний Комунальним підприємством «Сумжилкомсервіс» Сумської міської ради (довідка № 01/360 від 27.05.15 р.).

Основні теоретичні узагальнення, що містяться у дисертаційній роботі, використовуються у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Фінанси природокористування», «Економіка, організація і управління природокористуванням в АПК», «Регіональна економіка (екологія)», «Економіка землекористування і землевпорядкування» (акт від 17 лютого 2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. В роботі сформульовані та науково обґрунтовані науково-методичні підходи до управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування. Висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок автора у наукових працях, опублікованих у співавторстві, зазначено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження доповідались, обговорювались на міжнародних

науково-практичних конференціях, де отримали позитивну оцінку, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів» (м. Ужгород, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Соціально-економічні та правові основи сучасної держави в контексті глобалізації» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Менеджмент, маркетинг, підприємництво: перспективні напрямки розвитку» (м. Одеса, 2015 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми сучасної економіки» (м. Запоріжжя, 2015 р.); Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы экономики и финансов» (Киев – Санкт – Петербург – Вена, 2014 г.); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства» (м. Чернівці, 2014 р.); 11-й Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи економіки і управління» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективна економіка та менеджмент: теорія і практика» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки» (м. Київ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Аграрний форум - 2007», присвяченій 30-й річниці заснування Сумського національного аграрного університету (м. Суми, 2007 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 21 науковій праці (із них 4 - у співавторстві) загальним обсягом 8,36 друк. арк., з яких особисто авторів належать 7,18 друк. арк., у тому числі 1 підрозділ у колективній монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях України (із них 5 публікацій внесені до міжнародних наукометричних баз), 11 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 235 сторінок, у тому числі основного тексту – 170 сторінок. Дисертація містить 37 таблиць на 28 сторінках, 33 рисунки на 18 сторінках, 9 додатків на 24 сторінках, список використаних джерел із 258 найменувань на 29 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Концептуальні основи формування системи управління екологічною безпекою регіонального природокористування**» досліджено еволюцію підходів регіонального природокористування, визначено місце та роль екологічної безпеки в системі регіонального природокористування (СРП),

проаналізовано тенденції й особливості фінансового та екологічного розвитку регіону.

Проведений аналіз сутності, значення та ролі екологічної й економічної безпеки дозволив зробити висновок про їх відокремлене функціонування стосовно СРП. Вважаємо, що сучасні трансформаційні економічні умови, глобалізаційні процеси, що їх супроводжують, зумовлюють необхідність дослідження взаємозв'язку екологічної й економічної безпеки та розгляду їх у неперервній єдності. При цьому серед складових економічної безпеки, на нашу думку, доцільним є зосередження уваги саме на фінансовій її складовій. Так, можливі загрози фінансовій безпеці стримуватимуть розвиток економіки в цілому та регіонів зокрема і, як наслідок, призведуть до зростання соціальної напруженості та погіршення показників стану навколишнього середовища. Отже, вивчення взаємозв'язку екологічної та фінансової безпеки в системі природокористування за цих умов значно актуалізується.

У роботі проведено аналіз проблем екологічної безпеки та тенденцій фінансового забезпечення її реалізації на рівні регіону. В умовах дефіциту фінансових ресурсів постає питання самозабезпечення регіонів, зокрема екологічної та соціальної складових розвитку. На основі проведеного аналізу взаємозв'язку індикаторів екологічної та фінансової безпеки в розрізі основних суб'єктів, що функціонують у системі природокористування: органів державної та місцевої влади, суб'єктів підприємницької діяльності, спеціалізованих фінансово-кредитних установ та домогосподарств, – обґрунтовано їх взаємодію та взаємообумовленість у процесі реалізації екологічної політики регіону.

В основу функціонування СРП під впливом дії традиційно сформованих та інноваційноорієнтованих факторів природокористування покладена взаємодія керуючої підсистеми з керованою підсистемою через реалізацію першою регулюючої, контрольної, превентивної та компенсаційної функцій. Основними підсистемами СРП є такі: підсистема нормативно-інформаційного забезпечення; виробнича; природна; фінансова.

Функціонування підсистем регіонального природокористування здійснюється на основі сукупності факторів, функцій та принципів регіонального природокористування. Обґрунтовано місце екологічної безпеки в СРП (рис. 1).

Взаємозв'язок екологічної безпеки з елементами СРП реалізується в таких напрямках:

1) вплив керуючої підсистеми на керовану шляхом регулювання екологічної безпеки органами державного та місцевого самоврядування й реалізації безпеки спеціалізованими фінансово-кредитними інститутами, суб'єктами підприємницької діяльності та домогосподарствами;

2) формування теоретичного базису екологічної безпеки на основі принципів природокористування; факторів, що визначають вектор функціонування СРП; функцій, що реалізуються керуючою системою щодо керованої;

3) основні засади теоретичного базису та методичного апарату побудовані на основі законодавчих актів підсистеми нормативно-інформаційного забезпечення;



Рис. 1. Місце екологічної безпеки в СРП

4) в основу оцінювання показників екологічної безпеки покладене узгодження функціонування економічної та природної підсистем у сукупності, з одного боку, з фінансовою підсистемою, – з іншого;

5) практична реалізація безпеки регіону на основі взаємодії фінансових та екологічних індикаторів можлива за умов повного, своєчасного та надійного фінансування, яке забезпечує фінансова підсистема природокористування.

Урахування взаємозв'язку та взаємовпливу екологічних та фінансових чинників регіонального розвитку за сучасних умов господарювання зумовило необхідність удосконалення існуючого методичного забезпечення організаційно-економічних засад управління екологічною безпекою в СРП.

У другому розділі «Теоретико-методичні підходи до оцінювання фінансово-екологічної безпеки регіону» обґрунтовані теоретичні та організаційно-економічні основи фінансово-екологічної безпеки регіону (ФЕБР); запропоновано методичний підхід до оцінювання фінансово-екологічної безпеки на рівні регіонів; викладено теоретико-методичний підхід до оцінювання фінансової спроможності регіонів.

На основі обґрунтування ролі та місця екологічної безпеки в СРП під фінансово-екологічною безпекою регіону в роботі розуміється комплексна характеристика стану регіону, визначена шляхом формалізації ролі та місця екологічної безпеки в СРП, що відображає спроможність суб'єктів СРП забезпечити захищеність регіону від потенційних загроз та сформувані достатній обсяг фінансових ресурсів для підтримання екологічно сталого розвитку регіону;

Визначені умови забезпечення ФЕБР, до яких належать: синергізм фінансової та екологічної складових безпеки; гармонізація та узгодження інтересів суб'єктів СРП; адаптаційна спроможність протистояти екзогенним та ендемогенним загрозам; інтегрованість економічного інструментарію у механізм управління безпекою; динамічність розвитку ФЕБР. Виділення таких умов надасть можливість сформувані ефективний набір економічного інструментарію для його подальшого використання в процесі стратегічного управління ФЕБР.

Принципи забезпечення ФЕБР запропоновано доповнити, крім загальноприйнятих – системності, обґрунтованості, гнучкості, – принципом збалансування фінансово-екологічних індикаторів та принципом стратегічної координації. Під принципом збалансування фінансово-екологічних індикаторів запропоновано розуміти узгодження обсягів фінансових ресурсів, згенерованих та необхідних на реалізацію екологоорієнтованих заходів в контексті забезпечення регіонального розвитку. Принцип стратегічної координації реалізується через координування дій суб'єктів СРП, їх взаємодію та узгодження управлінських рішень щодо забезпечення та управління ФЕБР.

Для управління екологічною безпекою регіону на основі збалансування його фінансових можливостей з екологічними потребами в роботі запропоновано організаційно-економічний механізм управління ФЕБР (рис. 2). Обґрунтовано здійснення стратегічного управління ФЕБР на основі попереднього групування регіонів залежно від рівня ФЕБР та фінансової стійкості регіонів (ФСР). Виходячи зі сформованого теоретичного апарату ФЕБР, передумовою до управління безпекою є її оцінювання.

В основу оцінювання ФЕБР покладене визначення інтегральних показників екологічної та фінансової складових. У роботі запропонована модель оцінювання рівня ФЕБР ($P_{ФЕБР}$), що враховує ступінь взаємозв'язку та збалансованості між фінансовими й екологічними індикаторами безпеки, величину природних та антропогенних ризиків та їх вплив на показники фінансової й екологічної складових безпеки:

$$P_{ФЕБР} = 1 - (\beta + \alpha \cdot \sigma \cdot (I_{\phi} - I_E)), \quad (1)$$

де β – природні ризики (викликані природними катаклізмами);

α – антропогенні ризики (під дією впливу людини);

σ – коефіцієнт кореляції фінансових та екологічних індикаторів безпеки;

I_{ϕ} – інтегральний показник фінансової складової ФЕБР;

I_E – інтегральний показник екологічної складової ФЕБР.



Рис. 2. Структура організаційно-економічного механізму управління ФЕБР

Залежно від рівня ФЕБР у роботі запропоновано групування регіонів: допустимо безпечні (1,0-0,67), задовільно безпечні (0,66-0,34) та депресивні (0,33-0).

Можливість регіону задовольняти свої фінансові потреби щодо впровадження відповідних екологоорієнтованих заходів для забезпечення достатнього рівня ФЕБР запропоновано оцінювати за допомогою інтегрального показника ФСР ($I_{ФСР}$). Зважаючи на те, що основними суб'єктами СРП є органи місцевого самоврядування, суб'єкти підприємницької діяльності, домогосподарства та спеціалізовані фінансово-кредитні установи, розрахунок показника ФСР запропоновано здійснювати в розрізі таких складових:

$$I_{ФСР} = \sqrt[4]{I_{ОМС} \cdot I_{Д} \cdot I_{СГ} \cdot I_{СФКУ}}, \quad (2)$$

де $I_{ОМС}$ – інтегральний показник фінансової спроможності органів місцевого самоврядування;

$I_{Д}$ – інтегральний показник фінансової спроможності домогосподарств;

$I_{СГ}$ – інтегральний показник фінансової спроможності суб'єктів господарювання;

$I_{СФКУ}$ – інтегральний показник фінансової спроможності спеціалізованих фінансово-кредитних установ.

Залежно від рівня ФСР у роботі проводиться групування регіонів: стабільні (1,0-0,67), проблемні (0,66-0,34) та стагнуючі (0,33-0).

Урахування інтегрального показника ФСР при формуванні стратегії екологічно безпечного розвитку сприятиме підвищенню ефективності процесу фінансового забезпечення регіону та усуненню диспропорцій фінансового та екологічного характеру.

У третьому розділі «**Стратегічне управління фінансово-екологічною безпекою на регіональному рівні**» викладено науково-методичний підхід до стратегічного управління ФЕБР залежно від рівня збалансування фінансово-екологічних індикаторів безпеки; проведено оцінювання рівня ФЕБР та ФСР України; надані практичні рекомендації щодо управління ФЕБР на прикладі Сумської області.

Стратегічне управління ФЕБР у роботі пропонується здійснювати на основі принципу збалансування фінансово-екологічних індикаторів, що реалізується через тривимірну природу:

- шляхом збалансування рівня ФСР в часі: наскільки фактичне значення рівня ФСР у відповідному періоді відповідає (балансує, зіставляється) середньому рівню ФСР за певний проміжок часу;

- шляхом збалансування рівня ФЕБР в часі: наскільки фактичне значення рівня ФЕБР у відповідному періоді відповідає (балансує, зіставляється) середньому рівню ФЕБР за певний проміжок часу;

- шляхом збалансування між собою рівня ФСР та рівня ФЕБР в обсязі: наскільки вистачає фінансових можливостей регіону для забезпечення потреб у реалізації ФЕБР.

Коефіцієнт збалансування рівня фінансової спроможності регіону в часі ($K_{зФСР}$) пропонується знаходити за допомогою формули:

$$K_{зФСР} = \sqrt[n]{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (\PhiСР_t^i - \overline{\PhiСР_T^i})^2}, \quad (3)$$

де $\PhiСР_t^i$ – рівень фінансової спроможності і-го регіону в t-му році;

$\overline{\PhiСР_T^i}$ – середній рівень фінансової спроможності і-го регіону за період T;

n – тривалість періоду, за який аналізується $K_{зФСР}$, роки.

Значення $K_{зФСР}$ варіюється від 0 до 1. При цьому чим нижча величина $K_{зФСР}$, тим менше фактичне значення ФСР у відповідному періоді відрізняється від середнього рівня ФСР, тобто ризики пов'язані з фінансовими можливостями регіону, є мінімальними. І навпаки, чим ближчим є значення ФСР до 1, тим вищими є ризики.

Коефіцієнт збалансування рівня ФЕБР в часі ($K_{зФЕБР}$) знаходимо за формулою:

$$K_{зФЕБР} = \sqrt[n]{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (\PhiЕБР_t^i - \overline{\PhiЕБР_T^i})^2}, \quad (4)$$

де $\PhiЕБР_t^i$ – рівень фінансово-екологічної безпеки і-го регіону в t-му році;

$\overline{\PhiЕБР_T^i}$ – середній рівень фінансово-екологічної безпеки і-го регіону за період T;

n – тривалість періоду, за який аналізується $K_{зФЕБР}$, роки.

Значення $K_{зФЕБР}$ також варіюється в межах від 0 до 1. Для нього застосовується та сама логіка, що і для $K_{зФСР}$.

Визначення ступеня збалансування рівня ФСР із рівнем ФЕБР (γ) у роботі пропонується здійснювати за формулою:

$$\gamma = \frac{\sqrt[n]{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (\PhiСР_t^i - \overline{\PhiСР_T^i})^2}}{\sqrt[n]{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (\PhiЕБР_t^i - \overline{\PhiЕБР_T^i})^2}}. \quad (5)$$

При цьому фінансові можливості регіону вважаються збалансованими з його потребами на реалізацію фінансово-екологічної безпеки при $\gamma = 1$. В інших випадках спостерігається незбалансованість показника ФЕБР та ФСР.

У роботі виділені групи регіонів залежно від комбінації значень ФЕБР та ФСР:

- 1) регіони зі збалансованим рівнем ФЕБР та ФСР;
- 2) регіони з незбалансованим рівнем ФЕБР та ФСР.

Залежно від значень комбінації показників ФЕБР та ФСР, розрахованих для відповідного регіону, здійснюється вибір стратегії управління регіоном на основі матричного підходу (рис. 3). Застосування цього підходу дозволяє визначити інструментарій фінансування регіонального розвитку, забезпечити оптимальний розподіл обмежених бюджетних коштів та сформувати сприятливе економічне середовище для залучення природоохоронних інвестицій.

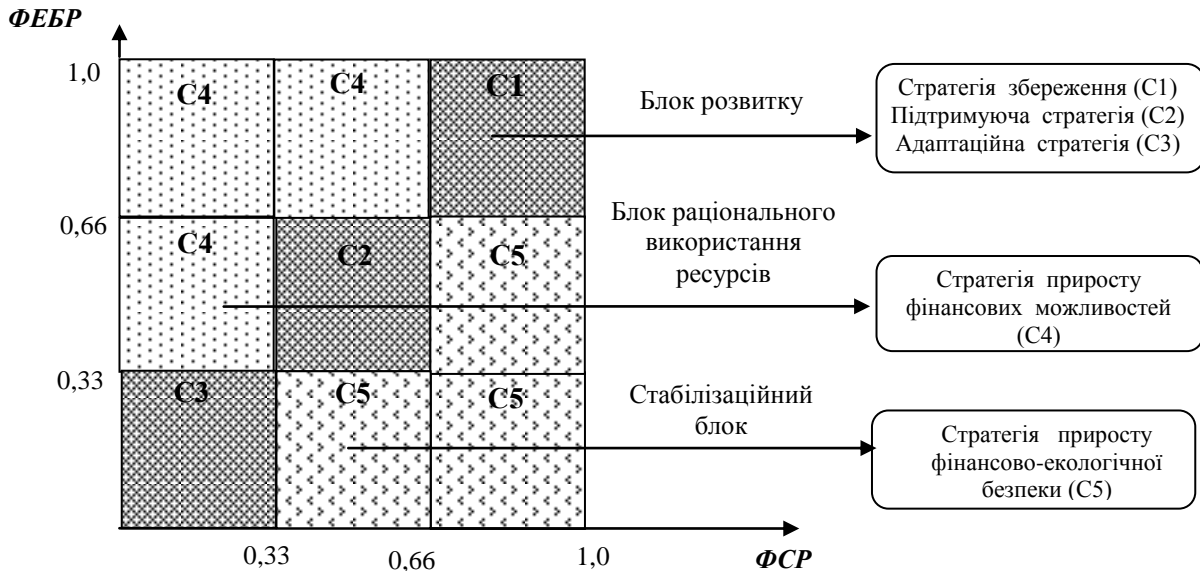


Рис. 3. Матриця відбору пріоритетних стратегій управління екологічною безпекою

Блок розвитку характеризується збалансованістю потреб на забезпечення фінансово-екологічної безпеки з обсягами фінансових можливостей регіону. Цей блок визначено як оптимальний та найбільш перспективний для регіонального розвитку. Залежно від значень рівня ФЕБР та ФСР суб'єктами СРП обирається адаптаційна стратегія, підтримуюча стратегія або стратегія збереження. Тобто в цьому блоці потреби та можливості у фінансових ресурсах для забезпечення фінансово-екологічної безпеки є збалансованими.

Блок раціонального використання ресурсів характеризується рівнем ФЕБР вище середнього, та навпаки – показники фінансової спроможності в цьому блоці – нижчі від середніх. Блок характеризується незбалансованістю фінансових можливостей регіону з потребами на реалізацію ФЕБР, тобто фінансові ресурси, згенеровані суб'єктами системи, не покривають мінімально необхідний обсяг ресурсів для забезпечення екологічних потреб. Тому це є блок раціонального або ефективного використання фінансових ресурсів на реалізацію ФЕБР.

Стабілізаційний блок, як і блок раціонального використання ресурсів, характеризується незбалансованістю в обсягах фінансових ресурсів із потребами на ФЕБР. У рамках даного блоку суб'єктами СРП обирається стратегія приросту безпеки, тобто зростання її рівня в перспективі. Фінансові ресурси, згенеровані суб'єктами системи в цій ситуації перевищують мінімально необхідний обсяг ресурсів для забезпечення екологічних потреб.

Практичну реалізацію запропонованого в роботі підходу до управління фінансово-екологічною безпекою проведено на прикладі розрахунку прогнозної величини ВРП з урахуванням запропонованого рівня ФЕБР у розрізі областей України. Проведені розрахунки показали, що врахування рівня ФЕБР дозволяє визначити відхилення показника ВРП у динаміці залежно від величини ФЕБР. Так, на 2017 рік для Сумської області за рівня ФЕБР = 0,13 відхилення скоригованого ВРП від базового становить 8,3 % (рис. 4). Водночас за рівня ФЕБР = 1 для Сумської області спостерігається економічний ефект, тобто величина ВРП у прогнозованій динаміці зростає.

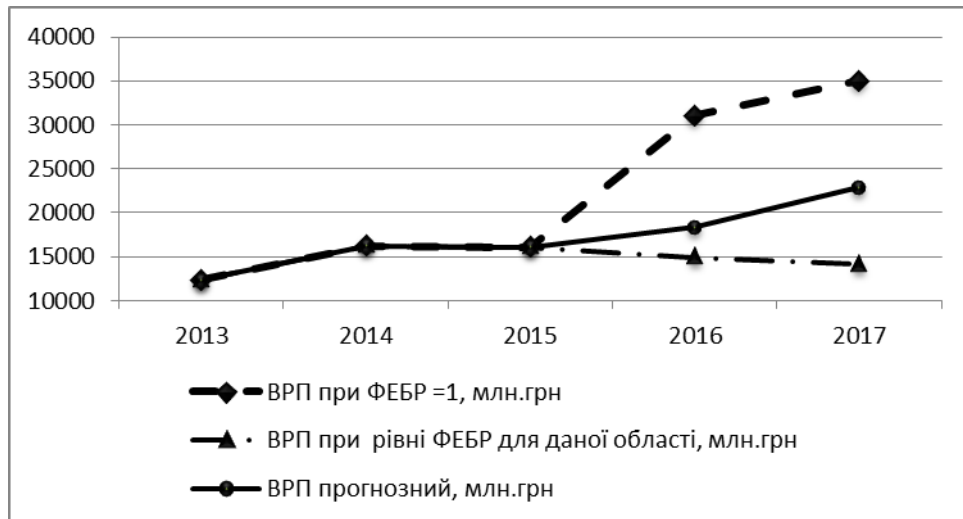


Рис. 4. Прогнозні значення ВРП з урахуванням рівня ФЕБР у Сумській області

Апробацію механізму забезпечення ФЕБР запропоновано здійснювати на прикладі реалізації інвестиційного проекту з утилізації твердих побутових відходів. Одним із ключових завдань проекту є визначення оптимального місця розміщення сміттєпереробного комплексу (СПК), що дозволить за мінімальних витрат на транспортування вантажу забезпечити повну та ефективну переробку утворених твердих побутових відходів.

На основі проведених розрахунків та з використанням кластерного підходу до стратегічного управління ФЕБР доведено, що будівництво СПК більш доцільно здійснювати на кордоні Сумської та Харківської областей. Остання за територіальними особливостями, а також характеристиками великого міста (значні обсяги відходів, що дозволяють збільшити загальні ефекти від проекту) відповідає вимогам будівництва проекту. Оцінювання ефективності здійснюємо на основі розрахунку результатів реалізації трьох альтернативних проектів із будівництва сміттєпереробного комбінату: проекту А (будівництво СПК – на території Сумської області), проекту Б (будівництво СПК – на території Харківської області), проекту В (будівництво СПК за кластерним підходом – на кордоні Сумської та Харківської областей). Результати оцінювання ефективності реалізації трьох альтернативних проектів подані в таблиці 1.

Результати оцінювання ефективності реалізації альтернативних інвестиційних проектів із будівництва сміттєпереробного комбінату

Показник	Будівництво СПК за кластерним підходом на кордоні Харківської та Сумської областей	Будівництво СПК у Сумській області		Будівництво СПК у Харківській області	
		Фактичні значення	Відхилення	Фактичні значення	Відхилення
Інвестиції, млн. грн.	45,65	45,65	–	45,65	–
Поточні витрати, млн. грн.	42,84	45,88	-3,04	57,90	-15,06
Доходи, млн. грн.	65,56	61,73	3,83	79,02	-13,46
Прибуток, млн. грн.	22,72	15,85	6,87	21,12	1,60
Ефективність, %	25,67	17,32	8,35	20,40	5,28

Запропонований підхід до управління екологічною безпекою регіону дозволить суб'єктам СРП реалізовувати інвестиційні екологоорієнтовані проекти, націлені на зниження ризиків та загроз, а також - на зростання та збереження в динаміці значень показників ФЕБР та ФСР.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні науково-методичних підходів до управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування. Результати дослідження подано такими положеннями:

1. Дослідження теоретичних і практичних основ фінансування регіонів підтвердило загальний висновок про зростання ролі фінансової й екологічної складової безпеки в системі регіонального природокористування. Виходячи зі встановленого взаємозв'язку фінансової та екологічної безпеки, обґрунтовано необхідність формування теоретичного базису фінансово-екологічної безпеки регіону. Передумовою до визначення сутності поняття «фінансово-екологічна безпека регіону» є дослідження її місця в системі регіонального природокористування. Взаємозв'язок фінансово-екологічної безпеки з елементами системи природокористування реалізується в декількох напрямках: при взаємодії керуючої та керованої систем на основі сформованих факторів, функцій та принципів функціонування системи природокористування; через її узгодження з економічною, природною, фінансовою підсистемами та підсистемою нормативно-інформаційного забезпечення.

2. На основі аналізу структурно-логічної сутності понять «природокористування», «екологічна безпека» та «фінансова безпека» сформовано поняття «фінансово-екологічна безпека регіону», під яким розуміють комплексну характеристику стану регіону, визначену шляхом формалізації ролі та місця екологічної безпеки в системі регіонального природокористування, що відображає спроможність суб'єктів системи регіонального природокористування забезпечити захищеність регіону від потенційних загроз та сформувати достатній обсяг

фінансових ресурсів для підтримання екологічно сталого розвитку регіону.

Оцінювання фінансово-екологічної безпеки регіону запропоновано здійснювати на основі визначення ступеня взаємозв'язку між фінансовими та екологічними індикаторами безпеки та врахування впливу на них природних та антропогенних ризиків.

3. Процес управління фінансово-екологічною безпекою регіону запропоновано здійснювати на основі системи принципів, яка поряд з існуючими – системності, обґрунтованості, гнучкості та своєчасності, – включає принцип збалансування фінансово-екологічних індикаторів, що полягає в узгодженні обсягів фінансових ресурсів, згенерованих та необхідних на реалізацію екологоорієнтованих заходів у контексті забезпечення регіонального розвитку, та принцип стратегічної координації, що передбачає координування дій суб'єктів системи регіонального природокористування, їх взаємодію та узгодження управлінських рішень щодо забезпечення та управління фінансово-екологічною безпекою регіону.

4. Необхідною умовою реалізації екологоорієнтованих заходів у регіоні є забезпеченість суб'єктів системи регіонального природокористування достатнім обсягом фінансових ресурсів. Можливість суб'єктів системи регіонального природокористування задовольняти фінансові потреби регіону в забезпеченні достатнього рівня фінансово-екологічної безпеки запропоновано оцінювати за допомогою інтегрального показника «фінансова спроможність регіону».

5. Обґрунтовано використання матричного підходу при виборі стратегії розвитку регіону залежно від двох показників: рівня фінансово-екологічної безпеки регіону та рівня фінансової спроможності регіону. Застосування даного підходу дозволить визначити оптимальний інструментарій фінансування регіонального розвитку, забезпечити ефективний розподіл обмежених бюджетних коштів та сформулювати сприятливе економічне середовище для залучення природоохоронних інвестицій.

6. Практичне оцінювання та прогнозування валового регіонального продукту з урахуванням величини рівня фінансово-екологічної безпеки регіону було проведено в розрізі регіонів України, в тому числі для Сумської області. Розрахунки показали, що за рівня фінансово-екологічної безпеки регіону, близького до нуля, спостерігається відхилення скоригованого ВРП від базового з негативною динамікою. Навпаки, за рівня фінансово-екологічної безпеки регіону, близького до 1, для Сумської області спостерігається економічний ефект, тобто величина ВРП у прогнозованій динаміці зростає.

7. Практичну апробацію запропонованого в роботі організаційно-економічного механізму забезпечення фінансово-екологічної безпеки регіону проведено на прикладі реалізації альтернативних проектів із будівництва сміттєпереробного комбінату.

Результати оцінювання ефективності проектів дозволили зробити висновок про доцільність використання кластерного підходу до стратегічного управління екологічною безпекою. Так, ефективність будівництва сміттєпереробного комплексу на кордоні Харківської та Сумської областей вища на 8,35% та 5,28 % від ефективності проектів з будівництва окремо для Сумської та Харківської областей відповідно.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Підрозділи монографій

1. Соколенко Л. Ф. Формування системи раннього повідомлення про виникнення дисбалансів у фінансовому секторі економіки / Л. Ф. Соколенко, Н. В. Винниченко, О. В. Луняков, О. М. Есманов / Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління: монографія / за ред. д-ра. екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук О. Б. Афанасьєвої. – Суми : Ярославна, 2013. – С. 131–142. *Особистий внесок: уточнено сутність поняття «дисбаланс», запропоновано підхід до вдосконалення механізму регулювання фінансового розвитку регіону шляхом формування системи раннього повідомлення про виникнення дисбалансів, розглянуто основні інструменти збалансування складових фінансового управління розвитком регіону.*

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Соколенко Л. Ф. Теоретико-методичні засади стратегічного управління фінансово-екологічною безпекою регіонального розвитку [Електронний ресурс] // Л. Ф. Соколенко // Ефективна економіка. – 2015. – № 5. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

3. Соколенко Л. Ф. Алгоритм оцінювання фінансово-екологічної безпеки регіону / Л. Ф. Соколенко, Л. І. Михайлова // Проблеми і перспективи економіки та управління (Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія Економічні науки). – 2015. – № 2. – С. 229–234. (Випуск журналу входить до міжнародної наукометричної бази: Російський індекс наукового цитування - РИНЦ (Росія, <http://elibrary.ru/>)). *Особистий внесок: розглянуто основні етапи та послідовність оцінювання фінансово-екологічної безпеки регіонального розвитку.*

4. Соколенко Л. Ф. Місце фінансово-екологічної безпеки в системі регіонального природокористування / Л. Ф. Соколенко, Л. І. Михайлова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Економіка і менеджмент. – 2015. – № 5(64). – С. 112–116. *Особистий внесок: обґрунтовано доцільність трансформації характеру взаємодії екологічної та економічної складових безпеки.*

5. Соколенко Л. Ф. Теоретичні основи реалізації концепції сталого розвитку економіки території / Л. Ф. Соколенко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Фінанси і кредит – 2013. – № 2. – С. 213–218.

6. Соколенко Л. Ф. Диверсифікація підприємницької діяльності / Л. Ф. Соколенко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2004. – № 1. – С. 215–223.

7. Соколенко Л. Ф. Формалізація загальних підходів до формування ефективного механізму поводження з твердими побутовими відходами / Л. Ф. Соколенко // Економічний простір: збірник наукових праць. – 2014. – № 91. – С. 223–233 (Випуск журналу входить до міжнародних наукометричних баз: Російський індекс наукового цитування – РИНЦ (Росія, <http://elibrary.ru/>), Index Copernicus (Польща, <http://www.indexcopernicus.com/>)).

8. Соколенко Л. Ф. Аналіз економічного змісту екологічної безпеки регіону в умовах ефективного природокористування / Л. Ф. Соколенко // Вісник

Житомирського державного технологічного університету. Серія Економічні науки. – 2014. – № 4 (70). – С. 92–97. (Випуск журналу входить до міжнародних наукометричних баз: Російський індекс наукового цитування - РИНЦ (Росія, <http://elibrary.ru/>)).

9. Соколенко Л. Ф. Мотиваційний механізм у системі еколого-економічного регіонального управління / Л. Ф. Соколенко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 «Економіка». – 2014. – № 3(23). – С. 52–56 (Випуск журналу входить до міжнародних наукометричних баз: Index Copernicus (Польща, <http://www.indexcopernicus.com/>)).

10. Соколенко Л. Ф. Удосконалення методичних підходів до оцінки рівня фінансово-екологічної безпеки регіону / Л. Ф. Соколенко, Л. І. Михайлова // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2 (37). – С. 115–118 (Випуск журналу входить до міжнародних наукометричних баз: Index Copernicus (Польща, <http://www.indexcopernicus.com/>)). *Особистий внесок: обґрунтовано доцільність трансформації існуючих підходів до оцінювання фінансово-екологічної безпеки регіону, запропоновано враховувати наявність взаємозв'язку між екологічними та фінансовими показниками регіонального розвитку під час визначення рівня фінансово-екологічної безпеки регіону.*

Матеріали наукових конференцій

11. Соколенко Л. Ф. Завдання фінансово-екологічної безпеки в системі регіонального природокористування на сучасному етапі розвитку економіки України / Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів», (м. Ужгород, 8 травня 2015 року). – Ужгород, 2015. – Ч. II. – С. 93–95.

12. Соколенко Л. Ф. Методичні засади формування ефективної системи подолання дисбалансів регіонального розвитку в умовах ефективного природокористування / Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених «Соціально-економічні та правові основи сучасної держави в контексті глобалізації», (м. Київ, 20–21 лютого 2015 року). – Київ, 2015. – С. 50.

13. Соколенко Л. Ф. Оцінювання економічного потенціалу як індикатора впливу на рівень екологічної безпеки території/ Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція «Менеджмент, маркетинг, підприємництво: перспективні напрямки розвитку», (м. Одеса, 20–21 лютого 2015 року). – Одеса, 2015. – С. 79–80.

14. Соколенко Л. Ф. Науково-методичні основи формування фінансових потоків регіону при реалізації екологічного страхування / Л. Ф. Соколенко // VI Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми сучасної економіки», (Запоріжжя, 13–14 лютого 2015 року). – Запоріжжя, 2015. – Ч. II. – С. 66–67.

15. Соколенко Л. Ф. Оцінки ступеня синхронізації процесів забезпечення фінансово-екологічної безпеки регіону / Л. Ф. Соколенко // Актуальные проблемы экономики и финансов: сборник тезисов научных работ Международной научно-практической конференции, (Київ–Санкт–Петербург–Вена, 29 декабря 2014 года), Финансово-экономический научный совет, 2014. – С. 72–74.

16. Соколенко Л. Ф. Методологія управління сучасними ризиками екологічно безпечного сталого розвитку регіону / Л. Ф. Соколенко // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети нової економіки знань в ХХІ сторіччі», (м. Дніпропетровськ, 24–26 грудня 2014 року). – Дніпропетровськ, 2014. – С. 114–116.

17. Соколенко Л. Ф. Детермінанти процесу прийняття управлінських рішень в системі екологічного розвитку підприємства / Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства», (м. Чернівці, 19–20 грудня 2014 року). – Чернівці, 2014. – Ч. II. – С. 166–167.

18. Соколенко Л. Ф. Сучасні тенденції та особливості управління екологічно безпечним розвитком регіону / Л. Ф. Соколенко // 11-та Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи економіки і управління», (м. Дніпропетровськ, 19-20 грудня 2014 року). – Дніпропетровськ, 2014. – С. 83–86.

19. Соколенко Л. Ф. Дослідження ключових факторів впливу на рівень екологічної безпеки території / Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція «Ефективна економіка та менеджмент: теорія і практика», (м. Дніпропетровськ, 14–15 листопада 2014 року). – Дніпропетровськ, 2014. – Ч. II. – С. 38–40.

20. Соколенко Л. Ф. До питання оцінки фінансової стійкості регіону / Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки», (м. Київ, 25 квітня 2014 року). – Київ, 2014. – С. 138–139.

21. Соколенко Л. Ф. Перспективи виробництва біодизельного палива в Україні / Л. Ф. Соколенко // Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Аграрний форум – 2007», присвячена 30-й річниці заснування Сумського національного аграрного університету, (м. Суми, 4-6 квітня 2007 року). – Суми, 2007. – Ч. 2. – С. 201–202.

АНОТАЦІЯ

Соколенко Л. Ф. Організаційно-економічні засади управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Сумський державний університет, Суми, 2015.

Дисертація присвячена вдосконаленню науково-методичного забезпечення управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування. В роботі обґрунтовано роль та місце фінансово-екологічної безпеки в системі природокористування. Наведено систему регіонального природокористування, основними елементами якої визначені: керуюча підсистема, керована підсистема, підсистема нормативно-інформаційного забезпечення, економічна (виробнича) підсистема, природна підсистема, фінансова підсистема. Визначено сутність понять «фінансово-екологічна безпека регіону» та «фінансова спроможність регіону», запропоновано підхід до їх оцінювання. Розроблено структурно-логічну схему

удосконалення організаційно-економічного механізму управління фінансово-екологічною безпекою регіону. Надано рекомендації щодо вибору стратегії управління регіональним розвитком.

Ключові слова: фінансово-екологічна безпека, фінансова спроможність регіону, збалансованість, рівень фінансово-екологічної безпеки регіону, система природокористування, регіональний аспект.

АННОТАЦИЯ

Соколенко Л. Ф. Организационно-экономические основы управления экологической безопасностью в системе регионального природопользования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Сумский государственный университет, Сумы, 2015.

В диссертации обосновано роль и место экологической безопасности в системе регионального природопользования. Выделено финансовую безопасность как ключевую составляющую экономической безопасности при обеспечении эффективного управления природопользованием. Доказано целесообразность трансформации характера взаимодействия экологической, экономической и финансовой безопасности в системе регионального природопользования. Представлено систему регионального природопользования, основными элементами которой определены: управляющая подсистема, управляемая подсистема, подсистема нормативно-информационного обеспечения, экономическая (производственная) подсистема, природная подсистема, финансовая подсистема.

Предложено понятие «финансово-экологическая безопасность региона», под которым в работе понимается комплексная характеристика состояния региона, определенная путем формализации роли и места экологической безопасности в системе регионального природопользования, и отражающая способность субъектов системы регионального природопользования обеспечить защищенность региона от потенциальных угроз и сформировать достаточный объем финансовых ресурсов для поддержания экологически устойчивого развития региона.

Исследовано и обосновано направления взаимосвязи составляющих финансово-экологической безопасности с элементами системы природопользования. Доказано, что для обеспечения эффективного процесса регионального природопользования целесообразно системно подходить к управлению уровнем безопасности региона путем учета тесной связи между отдельными ее составляющими, что позволит улучшить результаты деятельности региона и повысить уровень социально-экономической жизни населения. Предложено модель оценки уровня финансово-экологической безопасности региона, учитывающая степень взаимосвязи и сбалансированности между финансовыми и экологическими индикаторами безопасности, величину природных и антропогенных рисков и их влияние на показатели финансовой и экологической составляющей безопасности.

Возможность региона удовлетворять финансовые потребности в обеспечении достаточного уровня финансово-экологической безопасности путем внедрения соответствующих эколого-ориентированных мероприятий предложено оценивать с помощью показателя финансовой состоятельности региона. Учет показателя финансовой состоятельности региона при формировании стратегии экологически безопасного развития будет способствовать повышению эффективности процесса финансового обеспечения и устранению диспропорций финансового и экологического развития регионов.

Стратегическое управление финансово-экологической безопасностью региона предположено осуществлять на основе применения дифференцированного подхода к управлению региональным развитием. Выбор стратегии управления для региона зависит от показателей финансово-экологической безопасности и финансовой состоятельности соответствующего региона и реализуется на основе матричного подхода. Применение данного подхода позволит определить соответствующий инструментарий финансирования устойчивого регионального развития, обеспечить оптимальное распределение ограниченных бюджетных средств и сформировать благоприятную экономическую среду для привлечения природоохранных инвестиций.

Ключевые слова: финансово-экологическая безопасность, финансовая состоятельность региона, сбалансированность, уровень финансово-экологической безопасности региона, система природопользования, региональный аспект.

SUMMARY

Sokolenko Y. G. Organizational and economic basics of ecological security in the regional system of environmental management. – Manuscript.

Dissertation thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.06 – Economics of nature management and environmental protection. – Sumy State University, Sumy, 2015.

Dissertation is dedicated to the improvement of the scientific and methodical approach to the ecological security management in the regional system of environmental management. The role and the place of financial and environmental security in the system of natural resources' use is grounded in the work. The system of regional natural resources' use which includes the following main elements: management subsystem, driven subsystem, subsystem of regulatory and information management, economic (production) subsystem, natural subsystem, financial subsystem, - is submitted. The essence of the concept "financial and ecological security of the region" and "financial capability of the region" is defined. The approach to their assessment is proposed. The structural-logical scheme of improvement of organizational and economic mechanism of management of financial and ecological safety of the region is worked out. The recommendations regarding the selection of management strategies of regional development are provided.

Key words: financial and environmental security of the region, financial capability of the region, balanced state, the level of financial and environmental security, natural resources' use system, regional aspect.

Підписано до друку 23.10.2015
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 1,1. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.